

Говоримо українською правильно

Випуск 1.

22 травня 2019 року кабінет Міністрів України прийняв постанову № 437 «Питання українського правопису», якою схвалено нову редакцію «Українського правопису», яка замінила стару 1992 року. Нова редакція повернула певні особливості правопису 1928 року, так званого харківського, або скрипниківки, які є частиною української орфографічної традиції. У серпні-вересні 2018 року відбулося громадське обговорення пропонованих змін, під час якого надійшло понад 3000 пропозицій від усіх зацікавлених громадян та різних організацій.

Інститут мовознавства імені Олександра Потебні Національної академії наук України в конспекті до повного тексту нової редакції правопису пояснює, що основні зміни можна умовно поділити на дві великі групи: зміни у написанні слів (без варіантів) і варіантні доповнення до чинної норми. Тобто ми маємо не новий правопис, а нову редакцію нині діючого.

Нова редакція правопису почала діяти з червня 2019 року і з цього моменту рекомендовано застосовувати норми та правила нової редакції правопису в усіх сферах суспільного життя, зокрема в офіційно-діловому стилі мовлення.

Декілька слів про мову...

Мова – явище суспільне. У суспільстві мова виконує ряд важливих функцій, без яких воно не може існувати й розвиватися. І наука, і техніка, і релігія, й культура неможливі без мови, бо мова забезпечує всі без винятку процеси життя й діяльності людини. Поза суспільством немає мови, оскільки обов'язковою умовою існування й розвитку будь-якого колективу є постійний обмін думками. З раннього дитинства й до глибокої старості людина невіддільно пов'язана з мовою. Це єдине знаряддя, що вивисує людину над світом, робить її нездоланною в пошуках істини.

Мова відіграє найважливішу роль у формуванні мовленнєвої культури громадян, визначає рівень сформованості мовної компетентності. Надаючи особливого значення чистоті мови, правильності вживання слів (*«Слова – це кольорові камінці. Мало їх назбирати треба ще з них навчитися узори викладати»* (І.Вільде) В.О. Сухомлинський зауважував: «Користуватися сумішшю з двох мов – це одне з найтривожніших явищ. Говорити такою скаліченою мовою – все одно, що грати на розладнаній скрипці. Скалічена мова зводить мислення до примітиву, бо мова – це віконця, через які людина

бачить світ. Що ж вона побачить, коли віконця – у кіптяві, засновані павутинням».

На думку певної частини сучасних мовознавців вивчити повністю мову неможливо, проте прагнути цього потрібно. Пропонуємо всім охочим опанувати або вдосконалити знання в царині української мови, а також здобувачам загальної середньої освіти і їхнім батькам, студентам деякі матеріали, завдання, вправи, які допоможуть у вирішенні цього завдання. Вони будуть розміщені в рубриці «Говоримо українською правильно» на сайті КУ «Одеський методичний центр освітніх ініціатив» у щотижневику «Українське слово у вимірах сьогодення». Для зручності пропонуємо такі рубрики: «Нове в Українському правописі», «Типові помилки в слововживанні», «Наголос – душа слова» (Діамед), «Мовні цікавинки».

«Вчити себе самого – благородна справа»

1. *Нове в Українському правописі*

- Уживання *і, и* на початку слова.

На початку слова зазвичай пишемо *і* відповідно до вимови: *Іван, іграшка, ідол, ікати* (вимовляємо *і* замість *и*), *ікона, іменувати, ім'я, індик, іноді, іржа, існувати, істина, іти*.

Деякі слова мають варіанти з голосними *и*: *ірій і ирій, ірод і ирод* (дуже жорстока людина), *індик і индик*.

И пишемо на початку окремих вигуків (*ич!*), часток (*ич який хитрий*), дієслів *икати, икнути, икатися, икнутися* та похідних від іменників *икання, икавка, икавочка*.

И на початку слова вживаємо в деяких загальних і власних назвах, що походять із тюрських та інших мов, відповідно до їх вимови в цих мовах: *ийбен, ир, Ич-оба, Кім Чен Ин*.

- Літери *г* і *ґ* в українських та давно запозичених словах

Літера *г* передає на письмі глотковий щілинний приголосний звук як в українських словах: *берегти, вогонь, гадка, гукати, жага, крига, пагінець*, так і в загальних та власних назвах іншомовного походження: *газета, болгарин, генерал, горизонт, грамота, кілограм, логопед, магазин, педагог, блогер, графік, маркетинг, лінгвістика, серфінг, «фольксваген»(автомобіль), фотографія, Євангеліє, Гомер, Англія, Ердоган, Гвінея, Чикаго, Вахтанг*.

Літера *ґ* передає на письмі задньоязиковий зімкнений приголосний:

а) в українських та в давно запозичених і зукраїнізованих словах: *агрус, гава, газда, гандж, танок, татунок, твалт, гедзь, телготати, телготіти, тегнути, трати, гречний, трунт, гуля, гудзиковий, гулька, прогавити;*

б) у власних назвах – топонімах України: *Горгани (гірський масив), Горонда, Угля;* у прізвищах українців: *Галаган, Галятовський, Геник, Гога, Гойдич, Гудзь, Гула, Гонта.*

2. Типові помилки у слововживанні

Неправильно - правильно

Багаточисленні відвідувачі – численні відвідувачі

бажаючи вступити - охочі вступити

безналічний - безготівковий

в кінці кінців - зрештою, кінець-кінцем

в будь-якому випадку - у будь-якому разі

ведучий фахівець - провідний фахівець

говорити на мові - говорити мовою

грецький горіх - волоський горіх

грудна дитина - немовля

достойнство - гідність

жити на Україні - жити в Україні

жила площа - житлова площа

здати іспит - скласти іспит

З наступаючим Новим роком – Вітаю з передноворіччям /З прийдешнім Новим роком / З настанням Нового року / Будьте здорові з Новим роком/ Хай щастить у Новому році!/ Зичу щасливого Нового року!

іде підготовка - триває підготовка

качан капусти - головка капусти

кидатися в очі - впадати(упадати) в очі

ліки від застуди - ліки проти застуди

міроприємство	-	захід
на слідуючий день	-	наступного дня
об'єм роботи	-	обсяг роботи
обочина	-	узбіччя
привести приклад	-	навести приклад
привести у відповідність	-	узгодити що-небудь із чимось
раз у рік	-	раз на рік
самий важливий	-	найважливіший
слідуюча зупинка	-	наступна зупинка
у двох словах	-	двома словами
україномовний	-	українськомовний
халатне відношення	-	недбале ставлення
я вибачаюсь	-	перепрошую/ пробачте/ вибачте;

Неправильне вживання:

- **роду:** сильна нежить - *сильний нежить*; білосніжна тюль - *білосніжний тюль*;

- **відмінкових форм:** спілкуватися з Іваном Рибак - *спілкуватися з Іваном Рибак***ом**; два з половиною лимона - *два з половиною лимон***и**; Оксана, слухай уважно - *Оксано, слухай уважно*;

- **числа (однини й множини):** Студентство країни прагнуть змін; достиглі колосся; зелені листя дерев; дітвора галасують на подвір'ї (неправильно).
Студентство країни прагне змін; достигле колосся; зелене листя дерев; дітвора галасує на подвір'ї (правильно).

- **узгодження підмета й присудка:**

Більша частина учнів **узяли** участь у пробному ЗНО. *Більша частина учнів **узяла** участь у пробному ЗНО (правильно).*

МОН України **повідомили** про умови вступу до вищих навчальних закладів.

*МОН України **повідомило** про умови вступу до вищих навчальних закладів (правильно).*

3. Наголос – душа слова

АгронОмія, аджЕ, бюлетЕнь, вИпадок, вИтрати, вІрші, дАно, дОнька, дочкА, дрОва, зрУчний, кАмбала, каталОг, кИдати, листоПад, мерЕжа, нАчинка, новИЙ, одинаДцять, озНАка, пІдлітковий, ПОдруга, рАзом, рукОпис, серЕдина, сОлодощі, тонкИЙ, товстИЙ, чорнОслив, чорнОзем, щавЕль, Яловичина.

4. Мовні цікавинки

* Що означають слова **число і цифра**.

Ці слова мають різні значення. Число означає кількість, а цифра – це знак для позначення кількості. Цифр усього десять – 0,1,2,3,4,5,6,7,8,9. За допомогою них оформляємо число. Наприклад, число 24 складається з двох цифр: 2 та 4, число 358 складається з цифр 3, 5 і 8. Можна порівняти цифри з буквами: з букв складається слово, а з цифр – число.

* Як правильно: *перше люте* чи *перше лютого*?

Правильно використовувати *перше лютого* (*шосте лютого, дванадцять лютого, двадцять восьме лютого*), тобто число місяця лютого. Рік, який має не 28, а 29 днів, називають високосним, або перЕступним.

* *Неправильне вживання займенників.*

Найчастіше плутають форми **їх/їхній**.

Це різні займенники: **їх** – родовий відмінок особового займенника **вони**, а **їхній** – присвійний займенник. Наприклад: *їх зошит (неправильно), їхній зошит (правильно), не було їх (правильно)*.

Література

1. Авраменко О. 100 експрес-уроків української. Частина 2: посіб.- К.: КНИГОЛАВ, 2017
2. Терещенко В.М. Навчально-методичний посібник: Методика реалізації Українського правопису в новій редакції у закладах середньої освіти/ В.М.Терещенко, А.О.Панченков. – Харків: Соняшник, 2019
3. Новий український правопис: коментарі, завдання та вправи. 5-11 класи/ упоряд. О.Г.Куцінко. – Х.: Вид. група «Основа», 2019